

Csodaszép, gyógyító, mérgező növényeink

A fekete hunyor

A fekete hunyor (*Helleborus niger*) a boglárkafélék rendjébe tartozik, hegyvidékeken előforduló, vadonélő, mérgező növény. Két alfaja ismert: a *H. niger niger* valamint *H. niger macranthus*, amely virága nagyobb (akár 9 cm átmérőjű is lehet). Megtalálható fenyő- és bükkerdőkben, 1800 m magasságig. Az árnyékos, félárnyékos helyeket kedveli.

Megjelenése

10-30 cm magas, erőteljes gyöktörzsű, nagy bokrokat képző, hosszú életű évelő. Levelei hosszúkásak, fénylőek, fogazott szélűek. Tavasszal a húsos vastag szárazon egy-egy fehér, rózsaszínes virág fejlődik, melynek átmérője 6-8 cm. Februártól-áprilisig virágzik, de ha a tél enyhe, már decemberben kibújnak virágai, innen származik népies neve is, a karácsonyi rózsza. A fekete hunyor neve megtévesztő, nem a virága fekete, hanem a gyöktörzse, melyről könnyen felismerhető. A fekete hunyor mellett létezik még többek között pirosló, korzikai, illatos keleti, fehér és kisvirágú hunyor is. Magyarországon három faja őshonos (kisvirágú hunyor, pirosló hunyor, illatos hunyor), mindhárom védett.



Melius Péternek, a magyar reformáció kiemelkedő egyéniségének egyetlen világi jellegű munkája a Herbarium, 1578-ban, Kolozsváron, Heltai Gáspárné könyvnyomtató műhelyében jelent meg. A Herbarium növényekről és azok gyógyászati hasznáról nyújt ismereteket mint az első magyar nyelvű nyomtatott orvosbotanikai mű. A műben a fekete hunyor is szerepel, melyről megtudhatjuk: „*Ha borban megásztatod az hunyort és az fe-*

keze hunyor porában egy arany nyomni iszol, kórságosnak, gutaiütőknek, hasfájásosoknak, ludeg előknek, bolondozóknak, elémelkedőknek igen jó meginnia.”

Alkalmazása a népi gyógyászatban

A fennmaradt írások szerint már az ókorban is felhasználták a fekete hunyort gyengeségek és a téboly kezelésére. Proitosz király lányait egy Melampusz nevű jós hunyor segítségével gyógyította meg az őrületből. Andreas Alciati nevű reneszánsz jogász azt ajánlotta, hogy ne küldjék máglyára a boszorkányokat, helyette inkább adjanak nekik ebből a növényből. Használták még sok minden más gyógyítására is, pl: köszvény, lepra, fogfájás, valamint fejfájás esetén elég volt csak a fejre rakni, vagy porítva az orrba felszippantani. Az orron keresztüli bevített alkalmazták az elme élesítéséért is.

A hunyor közeli kapcsolatban állt a mágiával és a boszorkánysággal is. Mivel sötét és magányos helyeken nő, rossz ómennek tartották, és rossz szerencse várt a leszedőire a középkorban. A boszorkányok repülőkenőcsökben használták, míg a mágusok a porított gyökerét szórták maguk elé, hogy láthatatlanok legyenek. (C. J. S. Thompson: *Mystery and Romance of Alchemy and Pharmacy*).

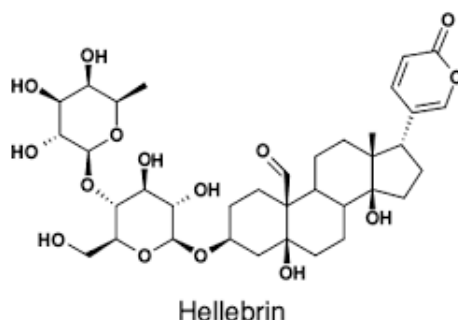
Érdeemes megjegyezni, hogy a régi receptek különböző előírásokat tartalmaznak, nem csak a felhasználásról, hanem a leszedési módról is. Az egyik recept szerint egy kard hegyével kört kellett írni a növény köré, majd kelet felé fordulva begyűjteni a fekete hunyor különböző részeit, miközben Apollóhoz és Aesculapiushoz kellett imádkozni. A másik leírás szerint fehérbe öltözve, mezítláb kellett letörni (nem vágni) a virágot jobb kézzel, majd egy fehér köpennyel betakarni, és átvenni a bal kézbe. Ezután a begyűjtőnek kenyeret és bort kellett áldozatként bemutatnia. Ha a leszedés nem így történt, akkor a középkorban úgy tartották, hogy a növénynek nem is lesz gyógyító hatása. (C. J. S. Thompson: *Mystery and Romance of Alchemy and Pharmacy*)

A növény minden része mérgező, a gyógyászatban hánytató és hashajtó hatásukért használják. A mérgezési tünetek: hányinger, szédülés, idegrendszeri zavarok, emésztési zavarok, láz, légzéscsökkenés, izombénulás, végső esetben halál. Száritott, porrá tört gyökerét fülbetegségek ellen alkalmazták, kenőcsökben a bőrön levő sebek kezelésében használták. A gyökér porát tetvek ellen is alkalmazták. Bár a fekete hunyort a népi gyógyításban már régóta próbálják használni, csak az utóbbi évtizedekben került a hunyorok világa a növénykémikusok, gyógyszerészek érdeklődésének középpontjába.

Hatóanyaga

A fekete hunyor hánytató és hashajtó hatású glikozidokat és alkaloidokat tartalmaz. Méreganyaga szívre ható szteroidglikozid: hellebrin, deszgluko-hellebrin, szteroid szaponin. A növény szív glikozidjait először 1943-ban izolálta Karrer, majd az 1970-es években sikerült a növény gyökereiből a szívglikozidok mellett szteroid szaponinokat is izolálni, melyek triterpén szerkezettel rendelkeznek. A szaponinok olyan glikozidok, melyek aglikonját szapogeninnek nevezik. A szapogenin általában triterpénvázas, 30 szénatomos, 5 kondenzált gyűrűt tartalmazó vegyület. Vízzel rázva habzanak, felületaktív anyagok, csökkentik a víz felületi feszültségét. A fekete hunyor fő hatóanyaga a hellebrin, melynek szerkezetét, csak 1995-ben határozta meg Muhr és kutatótársai, 2D NMR technikát alkalmazva.

A hellebrin kémiai szerkezete



A **IUPAC** név: (3S,5S,8R,9S,10S,13R,14S,17R)-3,5,14-trihydroxy-13-methyl-17-(6-oxopyran-3-yl)-2,3,4,6,7,8,9,11,12,15,16,17-dodecahydro-1H-yclopenta[a]phenanthrene-10-carbaldehyde#

Ezen természetes vegyületek előállítására az utóbbi években szabadalmak születtek, melyek számos biológiai hatást igazoltak: gyulladásgátló, antimikrobiál, antivirál hatások. Számos kutatás igazolja, hogy a fekete hunyorban található több mint tíz féle glikozid szerkezetű vegyület lehetőséget jelent új gyógyszertani anyagok előállítására.

Antal György:
Szickrázó tél

„Vakítóan szickrázják a tél,
De már a tavaszról mesél.
A korai jázmin dúdol
Suttog a fekete hunyor”

A **virágterápia** napjainkban ismert öngyógyító módszer. A testi-lelki-szellemi harmónia helyreállítását célozza. A gyártó cégek a fekete hunyor virágesszenciát a lelki fiatalság megőrzésére javasolják.

Majdik Kornélia

Versenyfelhívás

Küldj egy fényképet, és nyerj 100 lejt!

A FIRKA 2015–2017-ben megjelent számaiban – a *Csodaszép, gyógyító, mérgező növényeink* sorozatában – számos, Erdélyben megtalálható szép, de mérgező virágot, növényt mutattunk be (fagyöngy, májusi gyöngyvirág, őszi kikerics, nadragulya, piros gyűszűvirág, aranyeső). A sorozatot az idén is folytatjuk, ismertetve a közönséges kecskerágót, a foltos bürököt, a tavaszi héricsét, a fekete hunyort. Ezekről a növényekről, virágokról küldj egy **általad** készített – minél látványosabb, érdekesebb, szebb – fényképet a prokop@emt.ro e-mail címre, 2018. június 24-ig. Leveledben tüntesd fel a *neved, iskolád, szaktanárod nevét*, valamint azt is, hogy *hol* és *mikor* készitted a fényképet.